

Dode honingbijen op de grond voor de kasten

Spuitschade: veel meldingen zijn niet te relateren aan het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen

Tekst Ronald van Lubek en Claudia Jilesen (NVWA), Wilfred Muis (NBV) en Henk van der Scheer (NBV en voorzitter werkgroep 'Bestuivende insecten en gewasbeschermingsmiddelen en biociden'), foto's NVWA

Spuitschade betekent een financiële en emotionele schade voor betrokken bijenhouders, omdat duizenden honingbijen dood zijn gegaan. Berucht waren de spuitschades in 1996 en 2003 door bespuitingen in augustus op aardappelvelden met dimethoat en in 1996 ook met methylparathion voor de bestrijding van bladluizen.

In 1996 betrof dat 175 meldingen waarbij in totaal 1562 volken waren betrokken. In 2003 ging het 'slechts' om enige tientallen meldingen. De bladluizen hadden in beide jaren al vóór de bespuitingen volop honingdauw geproduceerd waarop de honingbijen foerageerden (Jilesen e.a., 2015). De afgelopen vijf jaren waren er gemiddeld nog wel 15 meldingen, maar uiteindelijk kon in drie van de vijf jaren maar in één geval per jaar de spuitschade worden gerelateerd aan een gewasbeschermingsmiddel.

Werkgroep

In 1990 is in Nederland een werkgroep opgericht om jaarlijks gevallen van massale bijensterfte te inventariseren die volgens getroffen imkers veroorzaakt zijn door blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen. Het doel is om te komen tot een betere bescherming van honingbijen. De verzamelde gegevens maken het mogelijk om adequaat te reageren. Tegen ongeoorloofd gebruik wordt direct opgetreden door de NVWA en in geval van schade door geoorloofd gebruik

behoeft de toepassing mogelijk een nadere regulering of dient de toelating van het middel te worden ingetrokken. Het is goed om te zien dat de interesse zich geleidelijk heeft verbreed naar andere bestuivers: hommels, wilde bijen, zweefvliegen en meer. Ook bekommeren steeds meer landbouwers zich om de bescherming van bestuivers tegen schade door gewasbeschermingsmiddelen (Oomen, 2016). De organisaties die zitting hebben in de werkgroep staan vermeld in het blad 'Bijenhouden' (Jilesen e.a., 2015).

'Wat werkt heeft bijwerkingen'

In 1996 werd een eerste overzicht van spuitschades in de periode 1990-1995 gegeven (Oomen, 1996). Die melding van Oomen droeg als titel 'Wat werkt, heeft bijwerkingen'. Het betrof 170 meldingen, waarvan de meeste in 1991 en 1992. In totaal waren er in die periode 1198 volken betrokken (gemiddeld 200 per jaar). Veel van de sterfte kon verklaard worden uit vergiftiging door bevlagen van bloeiende onkruiden (perzikkruid) in aardappelen die met acariciden

Dode honingbijen op de vliegplank en in de kastingang

waren bespoten. In de fruitteelt lagen de problemen vooral bij het gebruik van organofosfaten op appel en peer. Bijwerkingen hoeven overigens niet altijd negatief te zijn. 'Een beetje vergif stimuleert' schreven Van der Scheer en Blacquièrre in 2016. Honingbijen vliegen bij voorkeur op nectar (of suikerwater) met daarin een beetje nicotine of cafeïne als ze de keuze hebben uit 'met' of 'zonder'. Zo kunnen ook neonicotinoïden in heel geringe doseringen 'stimulerend' werken.

Andere oorzaken van bijensterfte

In 2016 besloot de overheid geen onderzoek naar gewasbeschermingsmiddelen meer uit te voeren als er vermoeden is van een andere oorzaak. Het onderzoek naar de aanwezigheid van gewasbeschermingsmiddelen in honingbijen is namelijk een dure zaak. Uit het onderzoek bleek dat sterfte van honingbijen ook kan optreden als bijenvolken over onvoldoende voer beschikken of dat varroa niet tijdig en effectief wordt bestreden. Bij een melding in 2018 van massale sterfte van honingbijen bij 39 volken die in een kas met teelt van witte kool stonden werd in de honingbijen geen gewasbeschermingsmiddel aangetoond. Vermoed werd dat kalkcyanamide, ontstaan door de toepassing van de meststoffen kalk en zwavel, die sterfte heeft veroorzaakt. Bekend is dat kalkcyanamide een effectief middel is om engerlingen, keverlarven, in de grond te doden.

Recente spuitschade

In de afgelopen vijf jaar werd er jaarlijks gemiddeld ongeveer 15 keer massale bijensterfte gemeld; dat varieerde van 8 meldingen in 2018 tot 28 meldingen in 2019. In die periode werd slechts in drie gevallen een relatie gevonden met een gewasbeschermingsmiddel. Steeds betrof dat de werkzame stof fipronil. Er zijn geen gewasbeschermingsmiddelen in Europa toegelaten op basis van deze werkzame stof. Het gebruik van fipronil is dus illegaal.

- In 2015 werd een middel op basis van deze werkzame stof toegepast in een boomgaard. Bij 20 volken werd toen massale sterfte van honingbijen geconstateerd. Er is proces-verbaal opgemaakt.
- In 2016 werd illegaal fipronil toegepast op laurierkers ter bestrijding van spint. Dat resulteerde in massale sterfte bij

36 van de in totaal 42 volken van 7 imkers. Over deze spuitschade is toen uitgebreid geschreven in De Stem (Schenk, 2016). De kweker wist dat hij illegaal bezig was, maar niet dat honingbijen ook afkwamen op de niet-bloeiende stekken van het gewas vanwege extraflorale nectariën.

- In 2019 was het weer raak met fipronil. Er werd massale sterfte van honingbijen bij 19 volken gemeld door imkers in Biezenmortel. De oorzaak bleek een bespuiting voor de bestrijding van de taxuskever op verschillende gewassen bij een stekbedrijf (boomkwekerij) op ongeveer 750 meter afstand van de bijenstand. Naar aanleiding van de melding is door de NVWA een strafrechtelijk onderzoek uitgevoerd. De dader heeft de schade vergoed, schrijft de imker ons.

Besluit

In de afgelopen jaren is het jaarlijkse aantal meldingen van spuitschade verder gedaald. Wat vooral opvalt is dat maar weinig meldingen gerelateerd kunnen worden aan het (verkeerd) gebruik van een gewasbeschermingsmiddel. Dat laatste moet u als lezer er niet van weerhouden om verdachte gevallen te melden bij de NVWA. Het adres vindt u in het colofon van dit blad. Neem niet zelf een monster van de dode bijen, want dat heeft geen rechtsgeldigheid, maar laat dat over aan de inspecteur van de NVWA. Dek eventueel de dode bijen af als het regent. ●

Referenties

- Jilesen, C., Driessen, T., Steen, S. van der, Blacquièrre, T. en Scheer, H. van der, 2015. Spuitschade (1, 2) 25 jaar registratie in Nederland. *Bijenhouden* 9(5):18-19 en 9(6):20-21.
- Oomen, P.A., 1996. Wat werkt, heeft bijwerkingen. *Bijenhouden* 5(11):308-310.
- Oomen, P.A., 2016. Risico's van bestrijdingsmiddelen voor bijen. Terugblik op enige internationale plant-bestuiversymposia. *Bijenhouden* 10(6):23.
- Scheer, H. van der, 2014. Bijengezondheidscoördinatoren bijgepraat. *Bijenhouden* 8(8):12-13.
- Scheer, H. van der en Blacquièrre, T., 2016. Doping. Een beetje vergif stimuleert. *Bijenhouden* 10(6):24-26.
- Schenk, H., 2016. Kweker gebruikt gif: twee miljoen bijen dood. *BN / De Stem*, 6 oktober.